

แบบฝึกทักษะ

การแต่งโคลงสี่สุภาพ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่

๓

เล่มที่

๑

กำเนิดเกิดโคลง

นางวิมลฉวี นาเจริญ

คำนำ

แบบฝึกทักษะการแต่งโคลงสี่สุภาพ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ รายวิชาภาษาไทย สาระการเรียนรู้พื้นฐาน จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้นักเรียนสามารถใช้ฝึกทักษะการแต่งโคลงสี่สุภาพได้ด้วยตัวเอง มีการประเมินผลก่อนเรียนเนื้อหา แบบฝึกทักษะพร้อมเฉลย เพื่อใช้สำหรับตรวจสอบคำตอบ มีการประเมินผลหลังเรียน เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนและหลังการใช้แบบฝึก โดยมุ่งเน้นที่จะพัฒนาการแต่งคำประพันธ์ประเภท“โคลงสี่สุภาพ”ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้จัดทำตระหนักถึงความสำคัญของทักษะภาษาไทย เรื่องการแต่งคำประพันธ์ว่าเป็นทักษะที่จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝน เพื่อให้เกิดความชำนาญ จึงได้จัดทำแบบฝึกทักษะการแต่งโคลงสี่สุภาพขึ้น จำนวน ๖ เล่ม ได้แก่

- เล่มที่ ๑ กำเนิดเกิดโคลง
- เล่มที่ ๒ เชื่อมโยงถ้อยคำ
- เล่มที่ ๓ เลิศล้ำคำไวพจน์
- เล่มที่ ๔ อรรถรสโคลงสี่สุภาพ
- เล่มที่ ๕ ชาบซึ่งคำประพันธ์
- เล่มที่ ๖ สร้างสรรค์ประพันธ์โคลง

แบบฝึกแต่ละเล่มจะมีกิจกรรม ที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การแต่งคำประพันธ์ โคลงสี่สุภาพ ซึ่งผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าแบบฝึกนี้ จะสามารถช่วยพัฒนาทักษะภาษาไทย เรื่อง การแต่งโคลงสี่สุภาพ ของนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น

วิมลณี นาเจริญ

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

คำนำ	ก
สารบัญ	ข
คำแนะนำสำหรับครู	ค
คำแนะนำสำหรับนักเรียน	ง
แผนผังขั้นตอนการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะการแต่งโคลงสี่สุภาพ	๑
แบบทดสอบก่อนเรียน	๒
ใบความรู้ที่ ๑.๑	๕
แบบฝึกที่ ๑.๑	๗
ใบความรู้ที่ ๑.๒	๘
แบบฝึกที่ ๑.๒	๑๓
แบบฝึกที่ ๑.๓	๑๕
แบบฝึกที่ ๑.๔	๑๖
แบบฝึกที่ ๑.๕	๑๘
แบบทดสอบหลังเรียน	๒๐
ภาคผนวก	
เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน	๒๓
เฉลยแบบฝึกที่ ๑.๑	๒๔
เฉลยแบบฝึกที่ ๑.๒	๒๕
เฉลยแบบฝึกที่ ๑.๓	๒๗
เฉลยแบบฝึกที่ ๑.๔	๒๘
เฉลยแบบฝึกที่ ๑.๕	๓๐
เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน	๓๑
บรรณานุกรม	๓๓

คำแนะนำสำหรับครู

๑. ศึกษารายละเอียดและคำชี้แจงในการใช้แบบฝึกทักษะและใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ เรื่องการแต่งโคลงสี่สุภาพโดยให้นักเรียนทำเฉพาะส่วนที่ระบุในแผนการจัดการเรียนรู้รายชั่วโมงนั้นๆ
๒. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน (Pre Test) ก่อนการใช้แบบฝึกทักษะ
๓. จัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ซึ่งระบุการใช้แบบฝึกทักษะไว้ตามขั้นตอน
๔. อธิบายวิธีการใช้แบบฝึกและแจ้งให้นักเรียนอ่านคำชี้แจงในการใช้แบบฝึกทักษะเมื่อเริ่มใช้ครั้งแรก
๕. ทำความเข้าใจกับนักเรียนให้มีวินัยในตนเองและซื่อสัตย์ในการทำแบบฝึกทักษะ
๖. ตรวจสอบให้คะแนนทุกครั้งหลังจากนักเรียนทำแบบฝึกทักษะแต่ละชุด
๗. ให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน(Post Test)หลังจากเรียนจบและทำกิจกรรมในแบบฝึกครบถ้วนแล้ว

คำแนะนำสำหรับนักเรียน

๑. ทำแบบทดสอบก่อนเรียน (Pre Test)
๒. ศึกษารายละเอียดและคำชี้แจงของแบบฝึกทักษะให้เข้าใจก่อนทำกิจกรรม โดยทำแบบฝึกทักษะเป็นรายบุคคลตามลำดับขั้นตอนตามที่ครูมอบหมายในการเรียนแต่ละครั้ง
๓. ทำแบบฝึกทักษะด้วยความมีวินัย และ ซื่อสัตย์ต่อตนเองเพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะภาษาไทย เรื่อง การแต่งโคลงสี่สุภาพ อย่างแท้จริง
๔. ทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post Test) หลังจากเรียนจบและทำกิจกรรมในแบบฝึกทักษะครบถ้วนแล้ว

แผนผังขั้นตอนการเรียนรู้
โดยใช้แบบฝึกทักษะการแต่งโคลงสี่สุภาพ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

ปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ทดสอบก่อนเรียน
๒. ศึกษาเนื้อหา
๓. ทำแบบฝึกทักษะ
๔. ทดสอบหลังเรียน

ตรวจสอบผลการทำแบบทดสอบหลังเรียน

ผ่านเกณฑ์
ร้อยละ ๖๐

ไม่ผ่านเกณฑ์
ต่ำกว่าร้อยละ ๖๐

ศึกษาแบบฝึกทักษะ เล่มต่อไป

สาระที่ ๔ หลักการใช้ภาษา

มาตรฐาน ท ๔.๑

เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษา และพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

ตัวชี้วัด

ท ๔.๑ ม. ๓/๖

แต่งบทร้อยกรอง

จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. นักเรียนสามารถบอกประวัติความเป็นมาของโคลงได้
๒. นักเรียนสามารถบอกกฎบัญญัติของโคลงได้
๓. นักเรียนสามารถอธิบายลักษณะฉันทลักษณ์ของโคลงสี่สุภาพได้

สาระการเรียนรู้

๑. ประวัติความเป็นมาของโคลง
๒. กฎบัญญัติของโคลง
๓. ชนิดของโคลง
๔. โคลงสี่สุภาพ

แบบทดสอบก่อนเรียน
เล่มที่ ๑ เรื่อง กำเนิดเกิดโคลง

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุด แล้วเขียนเครื่องหมายกากบาท (X)
ลงในกระดาษคำตอบ

๑. ข้อใดไม่ใช่ลักษณะบังคับของโคลงสี่สุภาพ

- ก. สัมผัส   ข. คำเอก   ค. คำโท   ง. คำไวพจน์

๒. โคลงสี่สุภาพบาทสุดท้ายวรรคหน้ามี ๕ คำ วรรคหลังซึ่งต้องเขียนติดกันมีกี่คำ

- ก. ๑ คำ   ข. ๒ คำ   ค. ๓ คำ   ง. ๔ คำ

๓. โคลงสี่สุภาพ กำหนดให้มีคำเอก และคำโท กี่แห่ง

- ก. คำเอก ๔ แห่ง คำโท ๗ แห่ง
ข. คำเอก ๗ แห่ง คำโท ๔ แห่ง
ค. คำเอก ๖ แห่ง คำโท ๔ แห่ง
ง. คำเอก ๗ แห่ง คำโท ๗ แห่ง

๔. วรรณกรรมที่แต่งด้วยโคลง ที่เก่าแก่ที่สุด คือเรื่องใด

- ก. ลิลิตพระลอ
ข. ลิลิตโองการแช่งน้ำ
ค. โคลงกำสรวลศรีปราชญ์
ง. โคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์

ใช้คำประพันธ์ที่กำหนดให้ ตอบคำถาม ข้อ.๕

สงสารเป็นห่วงให้	แหนขวัญ แม่ฮา
ขวัญแม่สมบุญจันทร์	แจ่มหน้า
เกศินีนิลพรร	โณภาส
งามเจื่อนหางยุงฟ้า	ฝากเจ้าจงดี้
	(นิราศนรินทร์คำโคลง)

๕. สัมผัสบังคับของโคลงบทนี้ คือคำในข้อใด

- ก. ให้ – แहन, จันทร์ – แจ่ม
- ข. แहन – พรร จันทร์, หน้า – ฟ้า
- ค. ขวัญ – จันทร์ – พรร, หน้า – ฟ้า
- ง. ให้ – แहन, จันทร์ – แจ่ม, ฟ้า – ฝาก

๖. คำประพันธ์ต่อไปนี้ ถ้าเขียนแบ่งวรรคตามฉันทลักษณ์ ข้อใดไม่ใช่โคลงสี่สุภาพ

- ก. คุณครูเป็นผู้สร้างและชี้ทางสว่างไสว
- ข. คุณแม่หนาหนักเพี้ยงพสุธาคุณบิดรดุจอากาศกว้าง
- ค. พึงอวยโอวาทไว้ในตนก่อนนาจึงสั่งสอนสาธุชนทั่วหล้า
- ง. แต่แรกแรงผจญจิตอาตมาแฮสัตว์อื่นหมิ่นแสนอ้าอาจแท้ทรมาน

๗. โคลง มีถิ่นกำเนิดในภาคใด

- ก. ไต้
- ข. กลาง
- ค. เหนือ
- ง. อีสาน

๘. โคลงสี่สุภาพ ๑ บท มีกี่คำ

- ก. ๒๘ คำ
- ข. ๒๙ คำ
- ค. ๓๐ คำ
- ง. ๓๑ คำ

๙. บาทที่ ๑ ของโคลงสี่สุภาพในข้อใด ใช้คำเกิน

ก. รักชาติยอมสละแม่	ชีวี
ข. ยามเปลี่ยวลูกนิกนอม	ในกมล
ค. แหวนเพชรนี้ท่านได้	แต่ใดมา
ง. เสียงแม่อังก้องติด	ตรึงฤดี ลูกเฮย

๑๐. บาทที่ ๓ ของโคลงสี่สุภาพต่อไปนี้ ข้อใดแต่งถูกต้องตามลักษณะบังคับ

ก. นารายณ์เนื่องนิทรสินธุ์	น่านตื่น
ข. นารายณ์บรรทมสินธุ์	น่านตื่น
ค. นารายณ์เนาในสินธุ์	น่านับ แลนา
ง. นารายณ์เจ็องเจ้านิทร	น่านเนา

ใบความรู้ที่ ๑.๑ เรื่อง ความเป็นมาของโคลง

โคลง เป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองของไทย ที่กวีไทยนิยมแต่งมาตั้งแต่ สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ปรากฏหลักฐานครั้งแรกใน “ลิลิตโองการแช่งน้ำ” ปัจจุบันโคลงก็ยังเป็นที่นิยมแพร่หลาย เพราะมีลีลาสง่างาม มีความไพเราะเป็นเอกลักษณ์ มีความกลมกล่อมล้าของเสียง ทั้งแต่งได้ไม่ยากนัก

นักวรรณคดีมีความเห็นตรงกันว่า โคลง เป็นคำประพันธ์ไทยแท้ เห็นได้จากการแต่งโคลงบังคับรูปวรรณยุกต์เอก และโท มีเสียงสูงต่ำประดุกเสียงดนตรี มีทำนองจังหวะที่ไพเราะ ทำให้คำประพันธ์ประเภทโคลงเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย คำประพันธ์ประเภทโคลงที่ปรากฏหลักฐานให้เห็นเป็นเรื่องแรก คือ “ลิลิตโองการแช่งน้ำ” ถือเป็นวรรณคดีไทยฉบับที่เก่าแก่ที่สุด แต่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) รูปแบบการแต่งโคลง สันนิษฐานว่ากวีไทยทางเหนือเป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้น จากนั้น กวีในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงรับอิทธิพลจากล้านนา นำมาดัดแปลงเพิ่มเติม วรรณคดี คำโคลงในยุคแรก เป็นงานกวีชาวเหนือ หรือมีเนื้อเรื่องจากตำนานพื้นเมืองภาคเหนือ เช่น โคลงนิราศหริภุญไชย, ลิลิตพระลอ เป็นต้น กวีของเมืองไทยที่ได้ชื่อว่าประพันธ์โคลงได้ยอดเยี่ยม ได้แก่

- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสฯ
โคลงที่ทรงพระนิพนธ์ อาทิ แต่งโคลงตำรับประมวถมารค
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
โคลงที่ทรงพระราชนิพนธ์ อาทิ พระนลคำหลวง,
ลิลิตนารายณ์สิบปาง เป็นต้น
- เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ งานกวีนิพนธ์ อาทิ คำหยาด,
ชักม้าชมเมือง, เขียนแผ่นดิน เป็นต้น

ชนิดของโคลง

โคลงแบ่งออกเป็น ๓ ชนิด คือ โคลงโบราณ โคลงต้น และโคลงสุภาพ

โคลงโบราณ	โคลงต้น	โคลงสุภาพ
โคลงวิหขุมาลี	โคลง ๒ ต้น	โคลง ๒ สุภาพ
โคลงมหาวิหขุมาลี	โคลง ๓ ต้น	โคลง ๓ สุภาพ
โคลงจิตรลดา	โคลงต้นวิหขุมาลี	โคลง ๔ สุภาพ
โคลงมหาจิตรลดา	โคลงต้นบาทกฤษณ	โคลง ๕ หรือ โคลงมณฑกคดี
โคลงสินธุมาลี	โคลงต้นตรีพิพรรณ	โคลงตรีพิพรรณ
โคลงมหาสินธุมาลี	โคลงต้นจัตวาทัศน	โคลงจัตวาทัศน
โคลงนันทกา		โคลงกระทู้
โคลงมหานันทกา		

๑. โคลงโบราณ คือ โคลงชนิดหนึ่งคล้ายโคลง ๔ มีบังคับสัมผัส แต่ไม่มีบังคับเอกโท เช่น โคลงมหาวิหขุมาลี โคลงมหาสินธุมาลี ซึ่งมีปรากฏอยู่ในตำราภาพยสารวิลาสินี
๒. โคลงต้น คือ โคลงชนิดหนึ่งที่มีลีลาการประพันธ์เชิงปกปิดชุกช่อน มีลักษณะแตกต่างจากโคลงสี่สุภาพ มีจำนวนคำน้อยกว่า มีตำแหน่งสัมผัสและเอกโทบางส่วนแตกต่างกัน เมื่อนำมาอ่านทำนองเสนาะจะห้วน ไม่นุ่มนวลเหมือนโคลงสี่สุภาพ โคลงต้นแบ่งเป็น ๖ ชนิด ได้แก่ โคลง ๒ ต้น โคลง ๓ ต้น โคลงต้นวิหขุมาลี โคลงต้นบาทกฤษณ โคลงต้นตรีพิพรรณ โคลงต้นจัตวาทัศน
๓. โคลงสุภาพ คือ คำประพันธ์ประเภทโคลงแบบหนึ่ง กำหนดลักษณะบังคับ คณะเอกโท และสัมผัสเฉพาะภายในบทแต่ละบท (คำสุภาพ หมายถึง คำที่ไม่มีรูปวรรณยุกต์) โคลงสุภาพแบ่งออกเป็นชนิดย่อยได้ได้แก่ โคลงสองสุภาพ โคลงสามสุภาพ โคลงสี่สุภาพ โคลงจัตวาทัศน โคลงสี่สุภาพตรีพิพรรณ

แบบฝึกที่ ๑.๑
เรื่อง ความเป็นมาของโคลง

คำชี้แจง : ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ถูกต้อง และทำ
เครื่องหมาย x หน้าข้อความที่ผิด

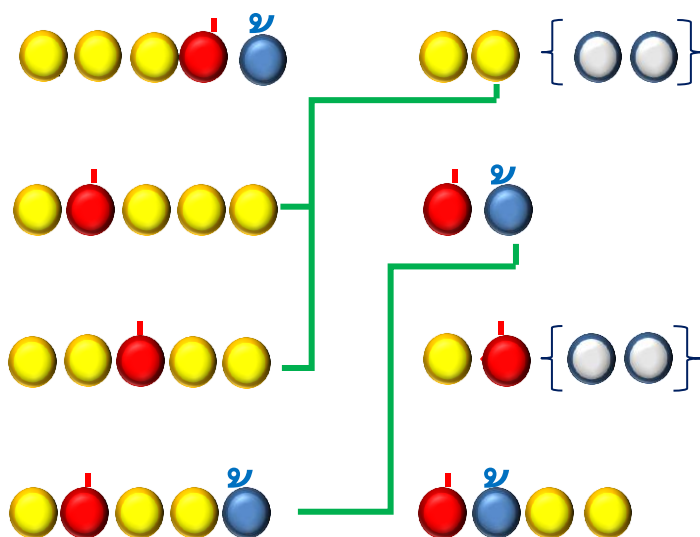
- .....๑. โคลงสี่สุภาพมีถิ่นกำเนิดในภาคเหนือ
- .....๒. โคลงโบราณคือโคลงที่บังคับ เอก-โท
- .....๓. โคลงฉันท์และโคลงสุภาพมีลักษณะการแต่งเหมือนกัน
- .....๔. โคลงสี่สุภาพเป็นคำประพันธ์ที่นิยมแต่งมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย
- .....๕. คำสุภาพ หมายถึง คำไม่ปรากฏรูปวรรณยุกต์
- .....๖. ลิลิตโองการแช่งน้ำ เป็นวรรณกรรมที่แต่งด้วยโคลงที่เก่าแก่ที่สุด
- .....๗. ลิลิตพระลอ กวีได้นำเนื้อเรื่องมาจากตำนานพื้นเมืองภาคอีสาน
- .....๘. คำสร้อย จะอยู่ท้ายวรรคในบาทที่ ๑ และ ๓
- .....๙. คำสัมผัส คือ คำที่ประกอบด้วยสระเสียงยาว
- .....๑๐. ลิลิตโองการแช่งน้ำ เป็นวรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ใบความรู้ที่ ๑.๒
เรื่อง แผนผังและกฎของโคลงสี่สุภาพ

แผนผังโคลงสี่สุภาพ

 = คำเอก

 = คำโท

 = คำทั่วไป

 = คำสร้อย

เช่น

จากมามาแล้วล้ำ
บางยี่เรือราพลา
เรือแพ่งช่วยพานาง
บางปรับคำคล้อง

ลำบาง
พี่พ้อง
เมียงม่าน มานา
กล่าวน้ำตาคลอ
(นิราศนรินทร์คำโคลง)

กฎของโคลงสี่สุภาพ

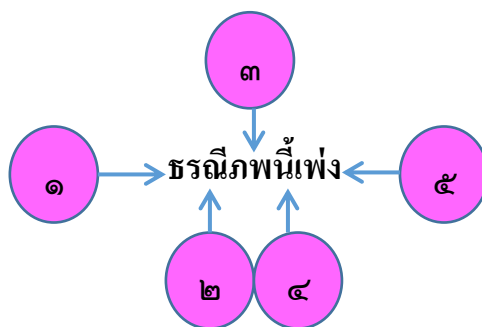
๑. โคลงสี่สุภาพ ๑ บท มี ๔ บาท บาทหนึ่งมี ๒ วรรค วรรคหน้ามีวรรคละ ๕ คำ วรรคหลังของบาทที่ ๑, ๒ และ ๓ มีวรรคละ ๒ คำ วรรคหลังของบาทที่ ๔ มี ๔ คำ รวมเป็น ๓๐ คำ (๑ บาท = ๑ โคลง) เมื่อนำคำหลายพยางค์มาใช้ในการแต่งโคลง ทำให้มีเสียงเบา ที่ประสมสระเสียงสั้น และไม่มีตัวสะกด อนุโลมให้รวบเข้าเป็น พยางค์เดียวกับพยางค์ถัดไปได้ และนับเป็น ๑ พยางค์ หรือ ๑ คำ ตามข้อบังคับได้

เช่น

ธรรณีภนี้เฟ่ง

ทิพญาณ หนึ่งรา

คำว่า “ธรรณี” เป็นคำ ๓ พยางค์ คือ ทอ – ระ – นี เนื่องจากพยางค์ “ระ” มีเสียงเบา จึงอาจรวบเข้ากับพยางค์ถัดไป คือ “ณี” ทำให้ ธรรณี เหลือเพียง ๒ พยางค์ ดังนั้น โคลงวรรคต้นนี้ จึงมี ๕ พยางค์ คือ

เช่น

เช่น

คำเอก ได้แก่ เล่า พี่ ย่อม ทั่ว ตื่น อย่า
คำโท ได้แก่ อ้าง หล้า อ้า ได้

๔. คำที่ ๗ ของบาทที่ ๑ และคำที่ ๕ ของบาทที่ ๒ และ ๓ ห้ามใช้คำที่มีรูปวรรณยุกต์
๕. ห้ามใช้คำตายที่ผันด้วยวรรณยุกต์โท ในตำแหน่งโท
๖. ตำแหน่งโท ต้องใช้คำที่มีวรรณยุกต์โทเท่านั้น ห้ามใช้เสียงโทที่ไม่มีรูปวรรณยุกต์ หรือวรรณยุกต์เอกแต่เสียงโท
๗. คำสุดท้ายของบท ห้ามใช้คำตายและคำที่มีรูปวรรณยุกต์ นิยมลงด้วยเสียงจัตวาไม่มีรูปวรรณยุกต์

เช่น

กรณีนี้	เป็นพยาน
เราก็คิษย์มีอาจารย์	หนึ่งบ้าง
เราผิดท่านประหาร	เราชอบ
เราบ่ผิดท่านมล้าง	ดาบนี้คืบสนองฯ
	(ศรีปราชญ์)

หรือจะจบด้วยคำสามัญก็ได้

เช่น

จากมามาแล้วล้ำ	ลำปาง
บางยี่เรือราพลา	พี่พร้อง
เรือแพงช่วยพานาง	เมียงม่าน มานา
บางปรับคำคล้อง	กล่าวน้ำตาคลอ
	(นิราศนรินทร์คำโคลง)

๘. ไม่ใช่คำเอกโทษ โทโทษ ในตำแหน่งเอกโท เพราะถือว่าเป็นการมั่งง่าย และทำให้เสียรูปคำ แม้ว่าโบราณผ่อนผันให้ใช้ได้ก็ตาม

๙. คำตายใช้แทนคำเอกได้

๑๐. หากยังไม่สิ้นกระแสความ อาจเพิ่มคำสร้อยลงไปในท้ายบาทที่ ๑, ๓ และ ๔ ได้ (ในปัจจุบัน ไม่นิยมเพิ่มคำสร้อยลงในบาทที่ ๔)

๑๑. โคลงสี่สุภาพถือว่าเป็นหลักของโคลงทั่วไป

๑๒. บาทแรกของโคลงสี่สุภาพ นิยมย่อหน้าทุกครั้ง

ข้อควรจำ

โคลงสี่สุภาพพ้อง	สัมผัส
เอกเจ็ดโทสี่ซัด	ช่วงเว้น
สี่บาทหนึ่งบทจัด	วางระเบียบ
สูงต่ำทำนองเน้น	เสนาะน้ำคำโคลง
โยงคำสัมผัสทั้ง	นอกใน วรรคเอย
ที่เอกคำตายไข	เคลื่อนคล้อย
กำหนดบทบาทไป	เป็นแบบ ฉะนั้น
โคลงสี่สุภาพเด่นด้อย	สดับด้วยเสียงคำ
	(ภาพพิพ ศรีสุทธี)

แบบฝึกที่ ๑.๒

คำชี้แจง : ให้นักเรียนบอกคำเอก คำโท ตามแผนผังโคลงสี่สุภาพ

๑. จากมามาแล้วล้ำ   ลำบาง
 บางยี่เรือราพलग   พี่พร้อง
 เรือแพ่งช่วยพานาง   เมื่องม่าน มานา
 บางปรับคำคล้อง   คล่าวน้ำตาคลอ
 (นิราศนรินทร์คำโคลง)

คำเอก .....

คำโท .....

๒.

	ควรไทยรักแผ่นดิน	แดนทอง ไทยเอย
	เป็นถิ่นไทยเคยครอง	เนินแล้ว
	กระดุกกายเป็นกอง	ดีต่อ ศึกษา
	อริพ่ายเพราะไทยแก้แล้ว	แกร่งกล้ากลางสมร (อาบอรุณ)

คำเอก .....

คำโท .....

๓. พระเสด็จมาสู่ด้าว   แดนใด พี่เอย
 มาอยู่ในสวนใคร   ใครรู้
 พระองค์ท่านเสด็จใน   สวนเปล่า เขานา
 พระเปลี่ยวบ่มีผู้   เพื่อนไท่เสด็จเดียว
 (ลิลิตพระลอ)

คำเอก .....

คำโท .....

๔. เสียงลือเสียงเล่าอ้าง   อันใด พี่เอย
 เสียงย่อมยอศใคร   ท้าวหล้า
 สองเชื้อพี่หลับไหล   ลืมตื่น ฤพี่
 สองพี่คิดเองอ้า   อย่าได้ถามเฝ้า
 (ลิลิตพระลอ)

คำเอก .....

คำโท .....

๕. งามสองสุริยราชล้ำ   เลอพิศ นาพ่อ
 พ่างพัชรินทร์ไพจิตร   ศีกสร้าง
 ฤทราเมธีรณฤทธิ   รบราพณ์ แลฤ
 ทุกเทศทุกทิศอ้าง   อื่นไท่ไปเทียม
 (ลิลิตตะเลงพ่าย)

คำเอก .....

คำโท .....

แบบฝึกที่ ๑. ๓
เรื่อง แผนผังและกฎของโคลงสี่

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเขียนแผนผังโคลงสี่สุภาพ พร้อมยกตัวอย่างจำนวน ๑ บท

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย : นางวิมลฉวี นาเจริญ

၈.

ก. ดีชั่วบาปบุญแล้ว

ข. พืชผลหวังหวานได้

ค. ประพจน์ดีดดียล

๑. ชิดชอบชั่วก่อมล

ตั้งได้หวานดำ

ตามผล นั้่นนา

เยี่ยงแท้

ผลส่ง

(ลิลิตพระลอ)

൩)

୫.

ก. ภาพยนตร์กลอนประจักษ์ด้วย

ข. สรรค์สิ่งเสริมเสกให้

ค. เรียงเด่นดุษฎาว

ง. อาภรณ์ส่องแสงพราว

ดวงดาว

โลกนี้ดังาม

เปรียบเทียบได้

แพรว์เพริศ นภาเฮย

(ภาทิพ ศรีสุทธี)

9)

৫.

ก. มองเห็นสิ่งชั่วร้าย

ข. บอกว่าชอบยิ่งแล้ว

ค. เห็นผิดกลับตีความ

ง. กลับบอกว่าดีงาม

เลวทราม

เดือดร้อนเสียคน

สวนกลับ

แน่นแท้

(สุวรรณณี สุรารักษ์)

৫)

แบบฝึกที่ ๑.๕
เรื่อง แผนผังและกฎของโคลงสี่สุภาพ

คำชี้แจง : ให้นักเรียนใช้คำในกรอบ เติมลงในคำประพันธ์ ให้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์
ของโคลงสี่สุภาพ

๑.

ได้ ไล่ มุ่ง แม่ เกื้อ

รักชาติยอมสละ.....	ชีวี
รักเกียรติจงเจตน์พลี	ชีพ.....
รักราช.....รักดี	รองบาท
รักศาสน์ราษฎร์เคิก.....	เพื่อ.....พระศาสนา
	(สยามานุสสติ)

๒.

อื่น ยี ดี แท้ สู้

ชนะตนประเสริฐ.....	เป็น.....
ชนะอื่นทั้งธรณี	ไป.....
ฝึกจิตและกา.....	เวียนโลก โกรธนา
ดีกว่าชนะผู้	ด้วยกำลัง
	(พุทธพจน์)

๓.

มกุฎโลก

กับปี่หนึ่งขุนผาผูด

ดินทรายเคยอยู่ได้

มหาสมุทร

.....

ใหญ่กล้า

เลียตเมฆลิ่วมารุต

.....

ทรายต่ำกลับสูงทำ

ฝั่งฟ้าเดือนดาว

(ปรากฏการณ์)

๔.

รักชาติกอบกรณีย์

รักศักดิ์จงจิตให้

รักราชจงจิตน้อม

รักดี ท่านนา

.....

แนวไว้

รักศาสน์กอบบุญตรี

สุจริต ถ้วนเทอญ

.....

โลกขร้องสรรเสริญ

(สยามานุสสติ)

๕.

ยาตรเยื่อน

อมเรศ

ศรีสามารถเลิศล้ำ

ลำทรง

เหมพิมายบันยงค์

.....

เฉกอาสน์อิศวรองค์

.....

จากสถานทิพย์เลื่อน

ล่องฟ้ามาดิน

(ลิลิตพยุหยาตราเพชรพวง)

แบบทดสอบหลังเรียน
เล่มที่ ๑ เรื่อง กำเนิดเกิดโคลง

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุด แล้วเขียนเครื่องหมายกากบาท (X)
ลงในกระดาษคำตอบ

๑. บาทที่ ๓ ของโคลงสี่สุภาพต่อไปนี้ ข้อใดแต่งถูกต้องตามลักษณะบังคับ
ก. นารายณ์เนื่องนิทรสินธุ์ นานตื่น
ข. นารายณ์บรรทมสินธุ์ นานตื่น
ค. นารายณ์เนาในสินธุ์ นานนับ แลนา
ง. นารายณ์เจ็องเจ้านิทร นานเนา แล้วเฮย
๒. วรรณกรรมที่แต่งด้วยโคลง ที่เก่าแก่ที่สุด คือเรื่องใด
ก. ลิลิตพระลอ
ข. ลิลิตโองการแข่งน้ำ
ค. โคลงกำสรวลศรีปราชญ์
ง. โคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์
๓. บาทที่ ๑ ของโคลงสี่สุภาพในข้อใด ใช้คำเกิน
ก. รักชาติยอมสละแม่ ชีวี
ข. ยามเปลี่ยวลูกนิกน้อม ในกมล
ค. แหวนเพชรนี้ท่านได้ แต่ใดมา
ง. เสียงแม่มยังก้องติด ตรึงฤดี ลูกเฮย
๔. โคลงสี่สุภาพ ๑ บท มีกี่คำ
ก. ๒๘ คำ
ข. ๒๙ คำ
ค. ๓๐ คำ
ง. ๓๑ คำ

๕. โคลง มีถิ่นกำเนิดในภาคใด

ก. ใต้

ข. กลาง

ค. เหนือ

ง. อีสาน

๖. โคลงสี่สุภาพบาทสุดท้ายวรรคหน้ามี ๕ คำ วรรคหลังซึ่งต้องเขียนติดกันมีกี่คำ

ก. ๑ คำ

ข. ๒ คำ

ค. ๓ คำ

ง. ๔ คำ

๗. คำประพันธ์ต่อไปนี้ ถ้าเขียนแบ่งวรรคตามฉันทลักษณ์ ข้อใดไม่ใช่โคลงสี่สุภาพ

ก. คุณครูเป็นผู้สร้างและชี้ทางสว่างไสว

ข. คุณแม่หนาหนักเพี้ยงพสุธาคุณบิดรดุจอากาศกว้าง

ค. พึงอวยโอวาทไว้ในตนก่อนนาจึงสั่งสอนสาธุชนทั่วหล้า

ง. แต่แรกแรงผจญจิตอาตมาแฮสัตว์อื่นหมิ่นแสนอ้าอาจแท้ทรมาณ

๘. โคลงสี่สุภาพ กำหนดให้มีคำเอก และคำโท กี่แห่ง

ก. คำเอก ๔ แห่ง คำโท ๗ แห่ง

ข. คำเอก ๗ แห่ง คำโท ๔ แห่ง

ค. คำเอก ๖ แห่ง คำโท ๔ แห่ง

ง. คำเอก ๗ แห่ง คำโท ๗ แห่ง

สงสารเป็นห่วงให้

ขวัญแม่สมบุญจันทร

เกศินีนิลพรร

งามเงื่อนหางยุงฟ้า

แหนขวัญ แม่ฮา

แจ่มหน้า

โณภาส

ฝากเจ้าจงดี

(นิราศนรินทร์คำโคลง)

๙. จากโคลงสี่สุภาพที่กำหนด สัมผัสบังคับของโคลงบทนี้ คือคำในข้อใด

- ก. ให้ – แหน, จันทร – แจ่ม
- ข. แหน – พรร จันทร, หน้า – ฟ้า
- ค. ขวัญ – จันทร – พรร, หน้า – ฟ้า
- ง. ให้ – แหน, จันทร – แจ่ม, ฟ้า – ฝาก

๑๐. ข้อใดไม่ใช่ลักษณะบังคับของโคลงสี่สุภาพ

- ก. สัมผัส
- ข. คำโท
- ค. คำเอก
- ง. คำไวพจน์

ภาคผนวก

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน
เล่มที่ ๑ เรื่อง กำเนิดเกิดโคลง

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน	
ข้อ	เฉลย
๑	ง
๒	ง
๓	ข
๔	ข
๕	ค
๖	ก
๗	ค
๘	ค
๙	ค
๑๐	ก

ตอบถูกหมดใช่ไหมจ๊ะ
เก่งจริงๆ

เฉลยแบบฝึกที่ ๑.๑
เรื่อง ความเป็นมาของโคลง

คำชี้แจง : ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ถูกต้อง และทำเครื่องหมาย × หน้าข้อความที่ผิด

- ..... ✓ .....๑. โคลงสี่สุภาพมีถิ่นกำเนิดในภาคเหนือ
- ..... × .....๒. โคลงโบราณคือโคลงที่บังคับ เอก-โท
- ..... × .....๓. โคลงฉันท์และโคลงสุภาพมีลักษณะการแต่งเหมือนกัน
- ..... × .....๔. โคลงสี่สุภาพเป็นคำประพันธ์ที่นิยมแต่งมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย
- ..... ✓ .....๕. คำสุภาพ หมายถึง คำไม่ปรากฏรูปวรรณยุกต์
- ..... ✓ .....๖. ลิลิตโองการแช่งน้ำ เป็นวรรณกรรมที่แต่งด้วยโคลงที่เก่าแก่ที่สุด
- ..... × .....๗. ลิลิตพระลอ กวีได้นำเนื้อเรื่องมาจากตำนานพื้นเมืองภาคอีสาน
- ..... ✓ .....๘. คำสร้อย จะอยู่ท้ายวรรคในบาทที่ ๑ และ ๓
- ..... × .....๙. คำสัมผัส คือ คำที่ประกอบด้วยสระเสียงยาว
- ..... ✓ .....๑๐. ลิลิตโองการแช่งน้ำ เป็นวรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยา

เฉลยแบบฝึกที่ ๑.๒
เรื่อง แผนผังและกฎของโคลงสี่สุภาพ

คำชี้แจง : ให้นักเรียนบอกคำเอก คำโท ตามแผนผังโคลงสี่สุภาพ

๑.	จากมามา ลิ้วล้า	ลำบาง
	บางยี่เรือราพลา	พี่พร้อง
	เรือแพ่งช่วยพานาง	เมี่ยงม่าน มานา
	บางปรับคำคล้อง	คล่าวน้ำตาคลอ
		(นิราศนรินทร์คำโคลง)

คำเอก ลิ้ว, ยี่, พี่, ช่วย, ม่าน, บ่, คล่า
คำโท ล้า, พร้อง, คล้อง, น้ำ

๒.	ควรไทยรักแผ่นดิน้าว	แดนทอง ไทยเอย
	เป็นถิ่นไทยเคยครอง	เนินแล้ว
	กระดุกกายเป็นกอง	ดีต่อ ศีกนา
	อริพ่ายเพราะไทยเกล้า	แกร่งกล้ากลางสมร
		(อาบอรุณ)

คำเอก แผ่น, ถิ่น, เนิน, กาย, ต่อ, พ่าย, แกร่ง
คำโท ด้าว, แล้ว, แกล้ว, กล้า

๓. พระเสด็จมาสู่ด้าว	แดนใด พี่เอย
มาอยู่ในสวนใคร	ใครรู้
พระองค์ท่านเสด็จใน	สวนเปล่า เขานา
พระเปลี่ยวบ่มีผู้	เพื่อนไทเสด็จเดียว
	(ลิลิตพระลอ)

คำเอก สู่, อยู่, ใคร, ท่าน, เปล่า, เปลี่ยว, เพื่อน

คำโท ด้าว, รู้, ผู้, ไท

๔. เสียงลือเสียงเล่าอ้าง	อันใด พี่เอย
เสียงย่อมยอศใคร	ทั่วหล้า
สองเชือกพี่หลับไหล	ลืมนั้น ฤพี่
สองพี่คิดเองอ้า	อย่าได้ถามเฝ้า
	(ลิลิตพระลอ)

คำเอก เล่า, ย่อม, ทั่ว, พี่, นั้น, พี่, อย่า

คำโท อ้าง, หล้า, อ้า, ได้

๕. งามสองสุริยราชล้ำ	เลอพิศ นาพ่อ
พ่างพัชรินทรไพจิตร	ศึกสร้าง
ฤรามเริ่มรณฤทธิ์	รบราพณ์ แลฤ
ทุกเทศทุกทิศอ้าง	อื่นไท้ไปเทียม
	(ลิลิตตะเลงพ่าย)

คำเอก พ่าง, ศึก, เริ่ม, ราพณ์, อื่น,

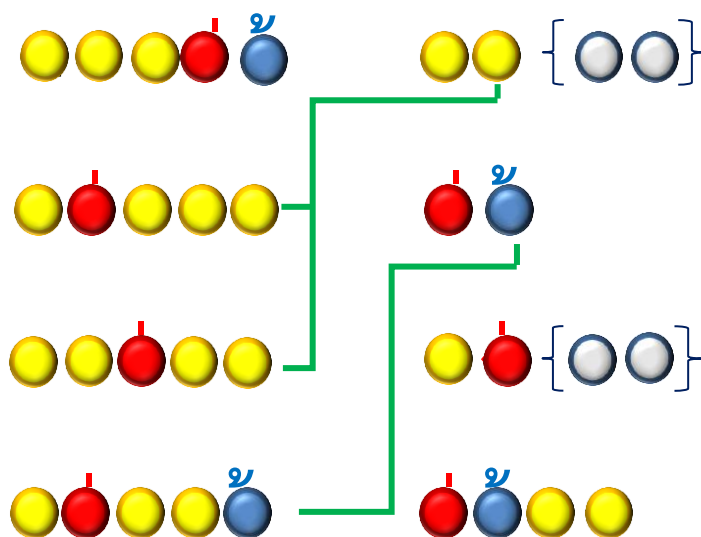
คำโท ล้ำ, สร้าง, อ้าง, ไท้

เฉลยแบบฝึกที่ ๑. ๓
เรื่อง แผนผังและกฎของโคลงสี่สุภาพ

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนแผนผังโคลงสี่สุภาพ พร้อมยกตัวอย่าง จำนวน ๒ บท

แผนผังโคลงสี่สุภาพ

สงสารเป็นห่วงให้
ขวัญแม่สมบูรณ์จันทร์
เกศินีนิลพรร
งามเงื่อนทางยูงฟ้า

แหวนขวัญ แม่ฮา
แจ่มหน้า
โณภาส
ฝากเจ้าจงดี
(นิราศนรินทร์คำโคลง)

(อยู่ในดุลยพินิจของครูและเพื่อนในห้องเรียน)

เฉลยแบบฝึกที่ ๑. ๔
เรื่อง แผนผังและกฎของโคลงสี่สุภาพ

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเรียงลำดับคำประพันธ์ที่กำหนดให้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ของโคลงสี่สุภาพ

๑.	ก. สายอยู่สุขสบาย	ป่วยม้วย
	ข. เย็นยังหยอกลูกด้วย	คำม้วยดับสูญ
	ค. ป่วยยังรีนเริงกาย	เย็นดับ ชีพนา
	ง. เห็นกันอยู่เมื่อเช้า	สายตาย
		(พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5)

๑) ง, ก, ค, ข

๒.	ก. เรียมคิดจนจบตรี	โลกล่วง แล้วแม่
	ข. ฝากอุมาสมรมแม่แล้	ลักขมี เล่านา
	ค. โฉมฝากใจแม่ได้	ยิ่งด้วยใครครอง
	ง. ทราบสวามภูจักรี	เกลือกไกล
		(นิราศนรินทร์คำโคลง)

๒) ข, ง, ก, ค

๓.	ก. ดีชั่วบาปบุญแล้ว	ตั้งได้หว่านดำ
	ข. พี่ชผลหวังหว่านได้	ตามผล นั้นนา
	ค. ประพฤติดีดียล	เยี่ยงแท้
	ง. ชิดชอบชั่วก่อกมล	ผลส่ง
		(ลิลิตพระลอ)

๓) ข, ค, ง, ก

๔.	ก. กาพย์กลอนประดุกด้วย	ดวงดาว
	ข. สรรค์สิ่งเสริมเสกให้	โลกนี้ดังาม
	ค. เรียงเด่นดูสกา	เปรียบได้
	ง. อารมณ์ส่องแสงพราว	แพรวเพริศ นภาเฮย
		(ภาพพิพ ศรีสุทธี)

๔) ก, ค, ง, ข

๕.	ก. มองเห็นสิ่งชั่วร้าย	เลวทราม
	ข. บอกว่าชอบยิ่งแล้ว	เดื่อร้อนเสียคน
	ค. เห็นผิดกลับตีความ	สวนกลับ
	ง. กลับบอกว่าดีงาม	แน่แท้
		(สุวรรณี สุธารักษ์)

๕) ก, ง, ค, ข

เฉลยแบบฝึกที่ ๑. ๕
เรื่อง แผนผังและกฎของโคลงสี่สุภาพ

คำชี้แจง : ให้นักเรียนใช้คำในกรอบ เติมลงในคำประพันธ์ ให้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์
ของโคลงสี่สุภาพ

๑.

ได้ ไล่ มุ่ง แม่ เกื้อ

รักชาติยอมสละ..แม่.... ชีวี
รักเกียรติจงเจตน์พลี ชีพ..ได้.....
รักราช....,มุ่ง.....ภักดี รongบาท
รักศาสน์ราษฎร์เคิก...ไล่..... เพื่อ...เกื้อ.....พระศาสนา
(สยามานุสสติ)

๒.

อื่น ยี่ ดี แท้ ลู้

ชนะตนประเสริฐแท้. เป็น...ดี.....
ชนะอื่นทั้งธรณี ไป..ลู้.....
ฝึกจิตและกา..ยี่..... เว้นโลก โกรธนา
ดีกว่าชนะผู้ ..อื่น..... ด้วยกำลัง
(พุทธพจน์)

๓.

มกุฎโลก

กัปป์หนึ่งขุนผาผูด

ดินทรายเคยอยู่ใต้
กัปป์หนึ่งขุนผาผูด
เลียดเมฆลิ่วมารุต
ทรายต่ำกลับสูงท้าว

มหาสมุทร
ใหญ่กล้า
มกุฎโลก
ฝั่งฟ้าเดือนดาว
(ปรากฏการณ์)

๔.

รักชาติกอบกรณีย์

รักศักดิ์จงจิตให้

รักราชจงจิตน้อม
รักชาติกอบกรณีย์
รักศาสน์กอบบุญตรี
รักศักดิ์จงจิตให้

รักดี ทานนา
แนวไว
สุจริต ถ้วนเทอญ
โลกขร้องสรรเสริญ
(สยามานุสสติ)

๕.

ยาตรเยื่อน

อมเรศ

ศรีสามารถเลิศล้ำ
เหมพิมายบันยงค์
เฌกอาสน์อิศวรองค์
จากสถานทิพย์เหลือน

ลำทรง
ยาตรเยื่อน
อมเรศ
ล่องฟ้ามาดิน
(ลิลิตพยุหยาตราเพชรพวง)

เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน
เล่มที่ ๑ เรื่อง กำเนิดเกิดโคลง

เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน	
ข้อ	เฉลย
๑	ก
๒	ข
๓	ค
๔	ค
๕	ค
๖	ง
๗	ก
๘	ข
๙	ค
๑๐	ง

ตอบถูกหมดใช่ไหมจ๊ะ
เก่งจริงๆ

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๕๒). **สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กำชัย ทองหล่อ. (๒๕๕๔). **หลักภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๕๓. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส และวิพุธ โสภางค์. (๒๕๔๖). **การเขียนโคลงสี่สุภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น.
- ช่อประยงค์. (๒๕๔๘). **กลอนและวิธีเขียนกลอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น.
- ฐะปะนีย์ นาครทรรพ. (๒๕๔๓). **ศิลปะการประพันธ์: ร้อยกรอง**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญ.
- นภดล จันทรเพ็ญ. (๒๕๔๖). **ร้อยกรอง**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : ธเนศวรการพิมพ์.
- บุญเหลือ ใจมโน. (๒๕๕๕). **การแต่งคำประพันธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ยุทธ โตดิเทพย์. (๒๕๕๒). **คู่มือเรียนเขียนกลอน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : แม่คำผาง.
- ราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๕๓). **กวีวิจารณ์วรรณกรรมของไทยพร้อมประวัติและคำอธิบาย**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิเชียร เกษประทุม. (๒๕๔๕). **ลักษณะคำประพันธ์ไทย**. กรุงเทพฯ : วิธีคิดพัฒนา.
- วิมล กุณราชา. (๒๕๕๐). **โคลงเด่นในวรรณคดี**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : แม่คำผาง.
- हनอนสุรา. (๒๕๕๐). **เคล็ดวิชาโคลง**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- อาจิม จันทรัมพร. (๒๕๕๐). **วรรณคดีในวรรณคดี**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : แม่คำผาง.

